

Nemzeti hit.

Irta: Borbély György.

Eszembe jut aranyosrákosi Székely Sándor s arra gondolok, vajjon milyen lesz egy újabb lendült korszak .. S vajjon ki lesz annak egy újabb előfutárja.

Az állat nem emlékszik a múltra s nem gondol a jövőre. Az ember a beszélés tehetsége mellett ebben is különbözik az állattól.

Azért nézünk a múltba, hogy a jövőbe láthassunk. S amit nem látunk ott és itt: csorba az az emberi voltunkon.

Eszembe jut, hogy Székely Sándor ma már senkinek sem jut eszébe.

Kálban, ahol született s Aranyosrákoson is, ahonnan származott s ahonnan nevet is vett és a szomszédos Tordán lakó nemzettségei közül is csak az irástudóbbak emlékeznek a — nevére.

Pedig nemcsak szűkebb nemzetségének, szülőföldjének és egyházának kellene rá emlékeznie. Avagy „nem méltó-e, hogy a haza szívében hordja annak emlékét, ki a hazát szívében hordozá?” A történetíró elméjében, a költő szívében tartja a hazát. Ő kettősen hordozá azt. Azonkívül, hogy Istenének is szolgált és áldozott.

Eszembe jut Aranyosrákosi Székely Sándornak az élettörténete. Igen rövid az. Legutólján kezdem, ott, hogy meghalt — püspöki körutján, egyházai látogatásának a munkája közben, mint katona a háboruban. Azelőtt pap és tanár volt. Két irányban tanított, tehát a jövőről gondoskodott. Azonközben történeteket

irt nemzetéről, mellyel csak a multba nézett; de még előbb legifjontabb korában a honfoglalásról dalolt épósi kürtjével. Látott a multba s nézett a jövőbe.

Olvastátok-é a történelmét s szomorú dalait? Nem jut-e eszetekbe, hogy mikor a magyar nem tudott elég jól emlékezni a multra s nem mert gondolni a jövőre: olyan volt, mint a barom, melyet már csak a vágóhidra kell vinni. Ezelőtt száz esztendővel volt ez. A vátesek is belenyugodtak, hogy vége llionnak, porba omlott a büszke Kártágó, s Róma rabigában görnyed most mi következünk, mert „Romlásnak indult hajdan erős magyar.“ S Berzsenyinknek legméltóbb társa, Kölcsey is búsan sirja rólunk: „Más nép áll a kihunyt helyére, „Más ország a négy folyam partira, más szózat és más keblű nép“. — A harmadik azt mondja: „Multadban nincs öröm, jövődben nincs remény.“ Nohát, a hol a hit is megszűnik, mi következik azontul? Semmi. Ám Székely Sándorban nem szakadt meg a hit, amint megszokott szakadni a rémült szivekben.

Az ifjuság tulajdonsága a hit és remény. Nem a 24 éves Székely Sándor poétának a fiatalságát értem ezalatt. Nem az egyénnek, hanem az eszmék életének a fiatalságát. Értem ezalatt azt a legifjabb hitéleti eszmét, melynek ez a poéta is egyik tényezője. Nem hiszem, hogy a reformáció s ennek egészséges hajtásai ne adnának újabb és erősebb tápláló anyagot a nemzeti életnek, lendületet a keréknek, frisebb nedvet a vérkeringésnek. Hiszem és vallom, hogy a fiatalabb egészséges hitéleti eszmék az öregség resignációjának, reménytelenségének, sőt kétségbeesésének bágyadt melegágyát fölrázzák s kikél belőle az akarat, a hit, remény és a bizalom, az élet szeretete és a munkakedv.

Nem az öreg püspök, a fiatal unitárius theologus tanul dalol legelőször a magyar honfoglalásról, a nemzeti létnek erős alapjáról, melyre építeni lehet és kell. Ez a fiatal pap nem esik kétségbe. A XIX. száz elején, a fiatalság korszakában egyik másik poéta-társa is visszanéz még egyik-másik történelmi szép multunkra, de hogy előre legtovábbra vethesse szemének reménysugarait: Székely Sándor a legmesszebbre néz vissza, legdicsőségesebb multunkra: a honfoglalásra. És ebben ő az első a mi költőink között 1822-ben, „A székelyek Erdélyben“ című eposzával.

Erdély völgyes és halmos dús Kanaán; termése aranyalma, melyet lángos oroszlánok őriznek: a dákok, géták, gepidák, rómaiak, gothusok kemény harcosai Attila öröksége veszendőben. Egyik fia Khaba (Csaba) visszamegy seregével Ázsiába; Aladár elesik; a harmadik fiú Irnak maga köré gyűjté vitézeit: Zágont, Uzont, Kálnokot, Kézdet, Bárdocot, Bágyont, Vargyast, Gyulát, Bédit, Ordándot, Dacót, Csereit, Kászont stb. levégják a lángos oroszlánokat, a tündérkertet elfoglalják s Haddur(isten) jelt ad nekik az égről és a jelfényben megtanítja őket, hogy mit kell ezután tenni.

„S Haddur kedve (akarátja), hogy *itt* honnot választva *maradánk*“
A honalapító frigyét köt, s hitet esküszik,
„S részese lett vérrel védett vize, partinak és bőv
Erdeinek s e *just unokákra maradni határzák.*“

Dalának ez a tartalma. S benne van egyuttal a jelentősége és nagyértéke: a hit és remény, ha észrevesszük s ha a történelmet tekintjük és ha ismételjük, hogy *nemzeti* irodalmunk ujjá születésére nemzeti önérzetünk fölébresztésére ez az első kürt.

Ő a székelyek honfoglalását írja meg; két évvel később egyenesen tőle tanulva, Vörösmarthy Mihály Árpád honfoglalását írja meg kétségtelenül nagyobb kürttel és tudóval fujva bele a történelembe s a szunyadozó nemzetnek a fülébe.

A nagyobbra nőtt tanítvány mellett háládatos dolog nagynak tisztelni a kis mestert is. Száz esztendői irodalomtörténetünkben mindig megemlítik a könyvírók úgy érnitőlegesen a Székely Sándor nevét is; de a száz esztendői Toldy-Beöthy-féle irodalmi tankönyveinkben nincs nyoma annak, hogy valaki a Hebe zsebkönyvben elolvasta vagy csak megtekintette volna ezt a három szakaszos kis költeményt.*)

Ugy tetszik nekem, mintha érdeménél kevesebbre becsülnék. Azt nem merem hinni, hogy a történetírókat és tankönyvírókat bármi kis részben is felekezeti szempont irányítaná. Legfeljebb, hogy ha akartalanul játszanék szerepet az ilyen szellem.

*) Hűségesen átmásolják egyikből a másikba, hogy négy énekből áll.

Én ugyan nem szeretném, ha valaki lepedőt rám fordítva azt hinné, hogy akár akarattal, akár akaratlanul én² is az enyéimnek szeretnék kedvezni, mikor tovább is menve azt mondom, hogy Dávid Ferencnek az ő történelmi nagyságához mérve irgatmatlanul kicsiny a hire, neve, dicsősége. Új vallási szereplésével fölfrisíti a nemzeti művelődés vérkeringését, új forrása az életnek, amint már említém, s a nemzeti alapon való fejlődésnek lökést ad, hogy ne mondjam, kész lépcsőnek. Most mondám már, hogy az elernyedtt vén embernek bizalma, reménye is haldoklik. Maga Dávid Ferenc szegeletkő, új utcát jelölve a szellemi közlekedés számára; szikla a tengerben, mely az ütésekkel elszenvedve új irányt ad a hullámoknak. Mohosult váromladékok alól csak most s csak kevesen ásogatják és hozogatják napfényre, emlékét. . . Kevesen. Ezt, ismétlem nyomatékosan.

S ha elég jól megfigyeljük az irodalom történetét, észrevehetjük, hogy a magyar demokratikus líra épületén a nagymester mellett legtöbbet dolgozott Kriza János, aki Petőfi Sándornak a lángeszű építőmesternek jobb keze, első palléraként jöhet számításba.

Az esztetikus könyvek ugyan igen rokonszenvesen említik a Kriza nevét, de tudja az Isten, van ebben a rokonszenvességben valami bántó, valami leereszkedő kegy és kegyes leereszkedés van valami az emberek gondolkozásában, a mi Erdélyre úgy tekint. Pedig innen folynak le a vizek és patakok, a fris, üde folyamok, hogy lent elterüljenek; meg-megújuló reménynek, hítnek és bizalomnak hírtvivő madarai szállnak szárnyra e sziklafészekből; és mint a hegyek patakja siet lefelé: új eszméknek és gondolatoknak elemei ömlenek Budapest tengerébe.

S absurdum, de úgy van: mélységből a tenger lenéz a hegyek csermelyére, Ezt csak úgy közbeszólva említém.

Eszembe jut annyi többi között Aranyosrákosi Székely Sándor s arra gondolok, hogy vajjon milyen lesz egy újabb lendült korszak s vajjon ki lesz annak előfutárja?

Ki lesz ez és milyen lesz az? Mindegy. De lesz lendült korszaka még az eszmék világának. Mert olyanok vagyunk, mint „futó folyam hullámai“. Habra hab tolul, elsímul, azután újra felborzul, hogy megélénkült, felfrissült csepjeivel simuljon le meg-

int. A hullámnak ez örökös mozgó tusájában a gondviselés mindig előre küldi egyik-másik vizcseppet vezérnek, vagy előrelöki magából maga a gomolyag, mint népielke a prófétákat.

Eszembe jut Székely Sándor, ki a multba jnézett és utána Vörösmarthy is ugy tett. De Székely Sándor az ő hitével jövőbe is látott. S a kétségbeesés korszakában így mert énekelni: *Hazát szereztünk s isten rendelte, hogy itt maradjunk!* S nem lehetetlen. hogy mikor a fiatal theológus a hit szárnyára kelten ezt először énekelte, még ugyan annak az éjjelnek hajnalára született segitőtársul a legnagyobbik pap, ki mindjárt harsányabb hangon rá is kiáltott a báméskodó tömegre: „Félre kislelkűek! akik mostan is még kételkedni tudnak a jövő felett; kik nem hiszitek, hogy egy erős istenség őrzi gondosan a magyar nemzetet!” A hit akaratot, az akarat tettet szül. Székely Sándornak Isteni intésből vala hite; ennél erősebb Széchenyinek a lesz! igéje: Petőfi már követel: Élni fogsz hazám, mert élned kell.

Eszembe jut Aranyosrákesi Székely Sándor s hiszem, hogy az eszmék forrodalmának ezután is lesznek előfutójai és vezérei, kik nemzeti életünknek tépett lobogóját, a mikor kell, diadalról diadalra viszik.